

На свае вочы

Такая традыцыя: свята, нават кароткае, адцягвае ўвагу ад сапраўды важных рэчаў. Праз мужчынска-ночыя дні і іх паслясмачча мы прапусцілі, што карціну Сяргея Лазніцы «Данбас» цяпер можна паглядзець у сеціве, учора ў Мінску адкрыўся ўжо пяты Фестываль нефільтраванага кіно, а мы вярнуліся з фестывалю дакументальных фільмаў ZagrebDox, што праходзіць у харвацкай сталіцы. Вярнуліся з уражаннямі ў прыватнасці ад таго, чым асабліва каштоўны кожны кінафэст, — рэгіянальнага конкурсу. Балканскія краіны паўсталі перад глядачом з іх надзённым — палітычным, сацыяльным, культурным, і паказалі сваё кіно перш за ўсё не як мастацкую з’яву, а як адлюстраванне пералічанага.

БАЛКАНСКАЕ КІНО І ЎСЁ АСТАТНЯЕ

Харвацкі кінафестываль ZagrebDox даследуе рэгіён вялікім экранам

3 ГЭТА ПАЛІТЫКА

У адной з кавярняў фестывальнай прасторы сядзеў былі палітычны дзеяч Марка Францішкавіч. Бачна, прыходзіў на абмеркаванне з публікай. Ён стаў галоўным героем карціны «У імя Рэспублікі Харватыя», якая перадала яго радыкальныя погляды, прыхільнікаў, дзейнасць, арышт і вяртанне.

У свой час — мы пра гэта даведваемся з фільма — ён выступаў з пэўнай палітычнай праграмай, у якой называў уваходжанне Харватыі ў Еўрапейскі саюз нелігітымным і прапаноўваў увесці смяротнае пакаранне, каб цяперашнія палітыкі, якія, маўляў, абкрадваюць народ, атрымалі па заслугах. Калі пасля вызвалення ён сеў у сваё аўто і выявіў, што яно не заводзіцца, сярод іншага сказаў: «Што яны зрабілі з маёй машынай?». Яны.

«Ахвяра рэжыму» Марка Францішкавіч — не адзіны палітык у якасці галоўнага героя. Палітыка і Еўрапейскі саюз, правы жанчын, бежанцы, эміграцыя ў яе на ўзбраенні сталі «тытульнымі» тэмамі рэгіянальнага конкурсу, адпаведна, і інтарэсаў дакументалістаў.

Як Венгрыя перад чарговымі выбарамі ў парламент ваявала паміж правымі і левымі — калі ласка ў фільме «Венгрыя 2018» пра работу былога прэм’ер-міністра і цяперашняга кандыдата

Ферэнца Дзюрчана. Ён імкнецца схіліць людзей у левы бок, выступаючы супраць Віктара Orbana, які ў сваю чаргу агітуе супраць бежанцаў, крытыкуе Еўрапейскі саюз, абвінавчвае амерыканскага мільярдэра за ўмяшальніцтва ва ўнутраныя справы краіны і знеслаўляе ўладу карумпаванасцю.

Поўны набор «антыцывілізаванасці», як і пошук знешняга ворага (амерыканскі мільярдэр тут быццам «вораг» СССР Раймон Пуанкарэ), тым не менш атрымлівае большасць у сімпатыі венграў. І падаецца, што гэта не Ферэнц Дзюрчань прайграў, а нешта значна большае.

Дзве герані выступаюць за правы жанчын у Італіі ў рабоце «У мяне была мара». Адна як член парламента, другая як палітычная актывістка. Яны сустракаюць некаторае непрыняцце і ў адказ на заклапочанасць гвалтам над жанчынамі могуць пачуць, што гэтыя забойствы — толькі невялічкая турбота. Але адначасова становяцца замешанымі ў пераменах і назіраюць за змяненнем дыспазіцыі ў палітычным жыцці.

Ад фільма да фільма палітыка хоць неяк, але сябе знеслаўляе, становіцца арганічнай прасторай для нараджэння абсурду і пры гэтым заяўляе свой натуральны ўплыў. Ад чаго становіцца неяк няёмка.

4 ДОМА НЕШТА НЕ ТАК

Дзве кароткаметражкі — з Косава і Чарнагорыі — запаралельваюцца і запавольваюцца ў бяздзейнай пустэчы родных тэрыторый. Косаўскі фільм «На памежжы» паказвае рады аднолькавых, новых, незанятых дамоў. Некаторыя яшчэ апрацоўваюцца. Будойля ўвогуле, можна сказаць, ідзе поўным ходам. Але для каго? — людзей тут амаль няма, жыцця таксама. Старыя жыхары статычна перад камерай расказваюць усё адно і тое ж: пакоі чакаюць сваіх маладых гаспадароў, якія часова жывуць за мяжой. Пяць дамоў у радок — для пяці сыноў. 13 хвілін пустых вокнаў — а табе расказалі пра цэлую краіну. Ці заселяць яе з’ехаўшыя сыны і дачкі — невядома. Такі кінематограф часткова прызнанай рэспублікі.

Рэжысёрка карціны «Раз’яднанне: сны наяве» надзела на галаву штучны дом, літаральна, і пайшла даследаваць закінутыя дамы Чарнагорыі. Ужо больш вёртка і артыстычна, але ўсё гэтак жа меланхалічна аўтарка паказала вымушана (ці як?) пакінутую тэрыторыю, якая захавала толькі пашарпаныя сцены і балючую паззію аб няспраўджаных надзеях краіны.

Карціна «IKEA для цябе» ўцягвае ў развагі пра Югаславію і правы старога рэжыму ў сучаснай Харватыі. Галоўная геранія, адначасова і рэжысёр фільма, пачынае з абмеркаванняў былога са сваёй сям’ёй, працягвае ўнутранай незадаволенасцю (на жаль, не растлумачанай) сваёй дзяржавай і нарэшце эмігруе ў Швецыю. Абрывікі і незразумеласці даюць прынамсі факт уплыву злему эпох. Калі глядзець па гэтым фільме, мінулае адбілася на сучаснай краіне адмысловым чынам: чамусьці тут не хочацца жыць. Але чаму, незразумела.

5

УНІВЕРСАЛЬНАЕ

Самай моцнай і чулівай дакументальнай карцінай конкурсу стала «Уна Прымавера». Гэта імя. Аўтарка зрабіла фільм пра сваю 58-гадовую маці Уну, запас крыўды і стомленасці якой прымусіў яе развесціся з мужам. У выніку былыя сужэнцы ўсё роўна сталі жыць на розных паверхах аднаго дома, галоўная геранія дазволіла мужу піць гарбату на кухні, яны сумесна арганізавалі ямейнае свята, але гэтак папярэднічаў вялікі эмацыянальны ўсплёск, пралітыя слёзы аб мінулым і марны пошук прывіднай свабоды, з адсутнасцю якой цяпер даводзіцца толькі мірыцца. «Уна Прымавера» атрымала галоўны прыз журы.

Трэнерская гісторыя развярнулася ў румынскай «Кайсе». Дзмітрый Добрэ ў свой час выхаваў чэмпіёна свету па боксе, які ў сваю чаргу пакінуў трэнера і адаўся сваёй вядомасці. Сёння ўжо пажылы Дзмітрый рыхтуе некалькі баксёраў, сярод якіх асабліва выдзяляе Кайсу, хлопчыка з беднай сям’і. Ад інтрыг, рынгаў і нават перамог у выніку, як той чэмпіён, сыходзіць і Кайса, пра што паведамляе трэнеру ў СМС. Часам і не чакаеш, а знойдзеш чуліваю асабістую драму. У спецыфічным румынскім антуражы і ў кантэксце прафесійнага румынскага бокса.

Нарэшце, журы FIPRESCI знайшло асаблівую кінематографічнасць у італьянскай карціне «Гісторыі паўцэмы», якая дае слова тым, хто апынуўся на абочыне жыцця. У прыглушаных тонах, захопліваючы тужлівыя рухі, хрыплымі галасамі. Бяздомныя ў начным прытулку — часовым прыстанішчы — адкрыта і даверліва расказваюць пра мінулае і сучаснасць, давяраюць свае турботы, не хаваюць стомленасці. Прыз Міжнароднай федэрацыі кінакрытыкаў адышоў «Гісторыям».

Як і прыз асноўнага журы — усё ж надрэгіянальнаму кіно. Хоць універсальнае традыцыйна шануецца не толькі ў кінематографіе, а і ў мастацтве ў цэлым — зразумела, канкрэтнае не абмяжоўвае маштабы выказвання творцы, рэгіянальны конкурс ZagrebDox са сваёй канцэпцыяй абыходзіцца ўпэўнена. Тут не толькі драмы, жыццёвыя гісторыі, стасункі бацькоў і дзяцей, але і канкрэтныя палітыкі, непаўторныя акалічнасці, хваляванне за сваё роднае. Лікбез, як для мяне, адбыўся. Форум, як для балканцаў, праз гаворачыя артэфакты, смяротнае пакаранне, IKEA, таксама.

Ірэна КАЦЯЛОВІЧ.

Андрэй КУЦІЛА прадстаўляе заграбскай публіцы свой фільм Suta.

«Блакада», «Падзея», «Працэс» — ZagrebDox не проста паказаў рэтраспектыву рэжысёра сусветнага класа Сяргея Лазніцы, але і «атрымаў» яго самога. Аўтар дакументальных і ігравых карцін, якія паказваюцца на найгалоўнейшых кінапляцоўках свету накішталт Канскага ці Берлінскага кінафестывалю, прыехаў у Заграб, каб асабіста прадставіць публіцы свае фільмы і правесці майстар-клас. Вось гэта сапраўдная ўдача для фэсту і яго глядача.

«Выкарыстанне хронікі: паміж аўтэнтчным і сканструяваным», — была агучана тэма сустрэчы, на якой запоўніліся не проста ўсе месцы, але і падлога. А Лазніца вядомы сваёй работай з унікальнай хронікай: блакадны Ленінград, жнівеньскі путч 1991 года ці паказальны, замоўлены Сталіным, працэс над прадстаўнікамі прамысловасці па справе арганізацыі дзяржаўнага перавароту ў яго руках становяцца сучасным кіно. Карціны рэжысёра, дарэчы, часта ўдзельнічаюць у «Лістападзе».

2 БАЛКАНСКАЕ КІНО

Форум. Вось чым становіцца кінафестываль, які апроч іншага — эфемернага мастацтва, эксперыменту і гучных імёнаў — убірае ў сябе панурае паняцце рэчаіснасці. Рэчаіснасці ўмоўнай, канешне ж, наколькі дакументальнае кіно ўвогуле да яе падатлівае, а падатлівае яно не больш, чым ігравое.

Форум у тым сэнсе, які пайшоў са Старажытнага Рыма. Тэматычны з’езд. Абмен супярэчнасцямі. Рэфлексія агульнай прасторы. За пятнаццаць гадоў свайго існавання — са слоў майго калегі харвацкага кінакрытыка Драгана Юрака (верыць можна) — ZagrebDox стаў важнай пляцоўкай для дакументалістаў балканскага рэгіёна. Пакуль яны імкнуцца сюды трапіць і скажаць сваё слова, на кінафестывалі можна па-суседску абмеркаваць справы агульнага «агарода». Я магу памыляцца, але ўсё ж: рэгіянальны конкурс заграбскага кінафестывалю свядома схіляецца ад мастацтва ў бок надзённага.

Ад таго ж калегі падчас абмеркавання конкурсных фільмаў толькі і чуваць было пра недаступныя мне, як чалавеку звонку, сэнсы. «Ты ўвогуле зразумела, пра што гаворыцца ў фільме?», «Для галоўнай герані прызнацца, што яна сербка, той жа камінг-аўт», «Для кінематографа Косава, які нічога не мае, гэты фільм — нешта звышзвычайнае». І глеба кінакрытычных прыкрытэтыў захісталася, а на першы план выйшла яна — актуальнасць. Прыкладна тое ж — блізкасць месца, спрацоўвае з Нацыянальным конкурсам «Лістапада», але больш відавочную паралель тут можна правесці з нашымі Асноўнымі конкурсамі, якія даследуюць постакауністычную прастору, зноў жа ствараючы свайго роду форум.